

**Відгук
офіційного опонента**

докторки педагогічних наук, професорки, завідувачки кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Херсонського державного університету

Бурак Валентини Геннадіївни

на дисертаційну роботу **Бірюкової Олександри Василівни** на тему:
«Професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження. Сучасний готельно-ресторанний бізнес функціонує в умовах глобальних екологічних викликів, підвищеної уваги до якості послуг, а також зростаючого попиту на безпечне й екологічно відповідальне обслуговування. У зв'язку із цим особливої ваги набуває проблема формування в майбутніх фахівців галузі здатності забезпечувати якість і безпеку в екосередовищі, що охоплює не лише дотримання санітарно-гігієнічних норм і стандартів, а й екологічну культуру, відповідальне ставлення до ресурсів, безпечні технології виробництва та надання послуг. Водночас інтеграція принципів сталого розвитку в освітній процес, розвиток професійних компетентностей у контексті екологічної безпеки та якості, а також підготовка до роботи в умовах зростаючих екологічних загроз вимагають оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки.

З огляду на означене вважаємо дисертаційну працю Бірюкової Олександри Василівни «Професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі» актуальною, здатною сприяти підвищенню ефективності професійної підготовки, забезпеченню конкурентоспроможності випускників на ринку праці, гармонізації освітніх результатів з європейськими стандартами сталого розвитку й безпечного обслуговування.

Нагальність вивчення окресленої проблеми зумовлюється також важливістю розв'язання виявлених здобувачкою принципових суперечностей, зокрема між: необхідністю екологічно-орієнтованого та соціально-економічного розвитку з постійними змінами у науково-технічному прогресі готельного та ресторанного бізнесу та усвідомленням майбутніми бакалаврами готельно-ресторанної справи значення забезпечення якості та безпеки у екосистемі; необхідністю професіонального капіталу в готельному та/або ресторанному бізнесі в умовах сталого розвитку для забезпечення безпечних і якісних послуг та готовністю майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до збереження екосистеми у професійній діяльності; потребою готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі та необхідністю оптимізації змісту їхньої професійної підготовки

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальному моделюванні процесу професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в

екосередовищі через взаємопов'язані блоки: цільовий (мета і завдання обумовлені соціальним замовленням), теоретико-методологічний (методологічні підходи, принципи й функції реалізації формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки в екосередовищі), змістово-операційний (реалізація педагогічних умов та впровадження авторської методики з наповненням еколого-орієнтованим змістом, формами, методами та засобами професійної підготовки), результативний (виявлення ефективності дослідження шляхом експериментальної перевірки рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі); визначенні та обґрунтуванні *педагогічних умов забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки в екосередовищі* (формування особистісного сенсу щодо екоорієнтованої професійної позиції, екологічної свідомості й відповідальності за збереження природного середовища, активація здоров'язбережувального досвіду майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи через участь у екологічних акціях і проектах; трансформація в змісті освітнього процесу екологічних стратегій через реалізацію педагогічного інструментарію; реалізація практико-орієнтованого підходу підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі через залучення стейкхолдерів в освітній процес; розвиток soft skills та здатності трансляції й реалізації екологічних цінностей у професійну діяльність у системі неформальної освіти через залучення до екологічного волонтерства: суспільно-корисної, здоров'язбережувальної, природоохоронної та природозахисної діяльності на добровільних засадах).

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації. Дисертаційна праця виконана на належному науково-методологічному рівні. Джерельна база дослідження становить 238 найменувань, з них 22 – іноземною мовою. Обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць українських і закордонних дослідників і загалом не викликає сумніву. Для досягнення мети й розв'язання поставлених завдань було використано комплекс методів (теоретичних, емпіричних, експериментальних, методи математичної статистики). *Теоретичні* пов'язані з аналізом, синтезом, порівнянням, систематизацією, узагальненням, аналогією, використовуваними під час вивчення наукових педагогічних, методичних джерел з питання професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, розгляд теоретичних питань з метою визначення понятійно-категорійного апарату дослідження, розробки концептуальних положень. *Емпіричні* ототожнені з педагогічним спостереженням, бесідою, анкетуванням, тестуванням, вивченням результатів освітньої діяльності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи та спрямовані на визначення рівнів готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі. *Експериментальні*, а саме констатувальний, формувальний і контрольний експеримент, використано для перевірки ефективності моделі й авторської методики професійної підготовки майбутніх

бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі. *методи математичної статистики* (кількісний та якісний аналіз) задля перевірки результативності експериментального дослідження.

Обґрунтованість використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації підтверджується фактом упровадження *моделі професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі* (експериментальна діяльність проводилася на базі в освітній процес Український державний університет імені Михайла Драгоманова (акт № 285 від 22.11.2024 р.), Луцького національного технічного університету (довідка № 2636/01.14 від 22.10.2024 р.), Приватного вищого навчального закладу «Київського університету культури» (довідка № 254/1 від 21.10.2024 р.), Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства (довідка № 55/1-01-11 від 27.08.2024 р.), Уманського національного університету садівництва (довідка від 28.06.2024 р.), Асоціації готельних об'єднань та готелів міст України (довідка №136 від 26.06.2024 р.). Загалом вірогідність результатів наукової праці забезпечена методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дисертації; доцільністю вибору комплексу методів дослідження; ґрунтовним опрацюванням наукових доробків українських і закордонних учених, а також низки нормативно-правових документів; позитивними результатами експериментальної перевірки результатів дослідження. Отже, не викликає заперечень обґрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які спираються на сучасні досягнення в галузі психології та педагогіки, теорії і методики професійної освіти.

Найбільш істотні наукові результати роботи.

1. Дисертанткою в підрозділі 1.1 на належному науковому рівні проаналізовано законодавчо-нормативну базу за темою дослідження, зокрема міжнародні документи (Глобальний етичний кодекс туризму (1999); Європейських стандартах і рекомендаціях для гарантії якості вищої освіти (ESG) (2015) та ін.); закони («Про освіту» (2017); «Про вищу освіту» (2014) та ін.), стандарти (Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень галузі знань 24 «Сфера обслуговування» спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» (2020); ДСТУ 4268:2003. Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги (2003); ДСТУ 4269:2003 Послуги туристичні. Класифікація готелів (2003); ДСТУ 4527:2006 Послуги туристичні засоби розміщення. Терміни та визначення (2006); ДСТУ 4281:2004 Заклади ресторанного господарства. Класифікація (2004)), Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг (2004); концепції (Концепція екологічної освіти (2021); проект Концепції Державної цільової програми розвитку галузі туризму «Мандруй Україною» до 2026 року (2021); та ін.); Стратегією сталого розвитку України до 2030 року (2019). Здійснений аналіз забезпечує міцне методологічне підґрунтя дослідження, визначаючи правові, етичні та професійні орієнтири формування фахової підготовки майбутніх спеціалістів готельно-ресторанної справи в контексті національних і міжнародних вимог.

2. У підрозділі 1.3 О. В. Бірюковою досліджено семантику й діалектику понять «професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи

до якості й безпеки в екосередовищі», «якість і безпека в екосередовищі готельно-ресторанної сфери» та «готовність майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки» в контексті професійної підготовки майбутніх бакалаврів ГРС, що сприяло їхньому уточненню. Так, готовність майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі авторка трактує як здатність випускників відповідати сучасним професійним вимогам у сфері гостинності, інтегративне утворення, що поєднує знання, навички, мотиваційні установки й особистісні якості, необхідні для забезпечення еколого-безпечного та якісного функціонування готельно-ресторанних підприємств. У структурі готовності майбутніх бакалаврів ГРС як багаторівневий виокремлено такі ключові компоненти: аксіологічний, змістовий, діяльнісний, екологічний. Окрім того, потрактовано поняття «екологічна свідомість», «екосередовище в контексті професійної підготовки майбутніх бакалаврів ГРС», «процес формування професійної готовності майбутніх бакалаврів ГРС до якості й безпеки в екосередовищі». Опрацювання поняттєво-категоріального апарату дослідження дозволило дисертантці уточнити ключові терміни, концептуалізувати структуру професійної готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до забезпечення якості й безпеки в екосередовищі, що стало теоретико-методологічним підґрунтям для подальших емпіричних і прикладних розвідок у межах дослідження.

3. У підрозділі 2.1. дисертаційного дослідження «Особливості еколого-орієнтованого змісту у професійній підготовці майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі» авторкою представлено еколого-орієнтоване наповнення змісту модулів освітніх компонентів освітньо-професійних програм експериментальних закладів: Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства, Луцького національного технічного університету, Приватного вищого навчального закладу у «Київський університет культури», Уманського національного університету садівництва, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Безперечним здобутком вважаємо здійснений аналіз та укладення структурованої таблиці 2.4 з виокремленими еколого-орієнтованими освітніми компонентами, деталізованими через програмові результати навчання; компоненти, показники готовності. Створено авторські програми освітніх компонентів «Гігієна і санітарія в галузі», «Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства», «Управління якістю продукції та послуг в готельно-ресторанному господарстві» з наповненням змістових модулів додатковими темами еколого-орієнтованого змісту.

4. Дисертаційна робота «Професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі» характеризується методологічною базою, що забезпечує всебічне розкриття окресленої проблеми. О. В. Бірюкова розробила ефективну професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі, яка реалізована через виокремлення чотирьох блоків: цільового, теоретико-методологічного, змістовно-операційного та результативного.

Визначені та обґрунтовані *методологічні підходи* (системний, компетентнісний, міждисциплінарний, проектний, практико-орієнтований, технологічний, особистісно-діяльнісний, студентоцентризований, екологічний) та

принципи (наукової стратегії, системності, транедисциплінарності, індивідуалізації, доступності, соціальної мобільності, свідомості, універсалізації, креативності та практичної спрямованості). Розроблено компоненти, критерії, показники і рівні формування готовності майбутніх бакалаврів ГРС до якості та безпеки у екосередовищі.

5. Дисертанткою розроблено в підрозділі 2.3 методичний базис реалізації практико-орієнтованого навчання майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі. Забезпечено органічне поєднання форм, методів і засобів з відповідним еколого-орієнтованим змістовим наповненням професійної підготовки майбутніх бакалаврів ГРС до якості та безпеки у екосередовищі. Ідеться про застосування *форм*: традиційних (лекції, семінари, практичні), інноваційних (вебінари, гостьові лекції, чат-боти, екскурсії, мастер-класи, воркшопи, онлайн презентації) та інформальних (екологічні акції, сценарії та проекти); *методів*: інтерактивних (онлайн діалоги, онлайн дискусії, інтерактивні відео та квізи, кейс-метод); кооперативних проєктів, методів візуалізації; цифрових, дистанційного навчання тощо; *засобів*: демонстраційних (навчально-виробничих) лабораторій: «Готельно-ресторанного менеджменту», «Навчальний бар», «Навчальний ресторан», «Технології приготування їжі», «Готель «Гостинність», «Туристична фірма»; спеціальних кабінетів: «Гостинності та сервісу»; «Подорожей і гостинності»; «Готельно-ресторанного менеджменту»; цифрових засобів управління електронною освітою: засоби адміністрування (ідентифікація, авторизація, реєстрація та ін.); засоби створення курсу (засоби розробки, обмін контентом/повторне використання контенту й ін.); засоби доступу до інформації (управління курсом, засоби слідкування за майбутнім бакалаврам ГРС, автоматичне тестування, категоризація тощо); засоби комунікації між викладачами та здобувачами освіти (форуми, електронна пошта, чат, відео зв'язок та ін.); засоби покращення продуктивності (допомога, пошук, онлайн/офлайн режим роботи й ін.); цифрові засоби: відеозв'язок (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams та ін.), месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp та ін.), віртуальні освітні середовища (Google Classroom, Moodle та ін.), соціальні мережі (YouTube, Facebook та ін.); інформальних елементів: коротких захистів мініпроєктів, порівняльної таблиці обладнання тощо; *дидактичних*: наочні (плакати, схеми, діаграми, муляжі, моделі, макети, колекції), технічні засоби навчання (слайди, малюнки, кіно, відео) обладнання, інструкційні та технологічні картки, роздатковий матеріал, навчальна література (підручники, довідники), *методичного інструментарію*: методичних рекомендацій для викладачів ЗВО «Сучасні підходи до викладання дисципліни «Управління якістю продукції та послуг готельно-ресторанного господарства» за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа»; Словника екологічних термінів; Практикума з управління якістю продукції та послуг в готельно-ресторанному господарстві;

Значення одержаних результатів для науки і практики й рекомендації щодо їх можливого використання. Уважаємо, що матеріали дисертаційної праці мають важливе практичне значення. За результатами дослідження розроблено

науково-методичний інструментарій для формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі: «Словник екологічних термінів»; «Сучасні підходи до викладання дисципліни «Управління якістю продукції та послуг готельно-ресторанного господарства» за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: методичні рекомендації для викладачів закладів освіти»; «Практикум з управління якістю продукції та послуг в готельно-ресторанному господарстві».

Практичне значення одержаних результатів полягає і в апробації розробленої моделі й авторської методики професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі. Одержані результати експериментального дослідження в подальшому можуть бути використані для оптимізації професійної підготовки фахівців готельного та/або ресторанного бізнесу та сфери обслуговування в системі неперервної та неформальної освіти.

Оцінка змісту й завершеності дисертації. Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків (на 39 сторінках). Робота містить 30 таблиць, 16 рисунків на 58-ти сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 321 сторінка.

Варто означити ґрунтовне розроблення у вступі наукового апарату дослідження, тобто об'єкта, предмета, наукової новизни та практичного значення одержаних результатів дослідження. Описано актуальність; сформульовано мету, завдання; висвітлено зв'язок роботи з науковими темами, зокрема вказано, що дисертаційне дослідження проводилося відповідно до тематичного плану роботи кафедри інженерії та технологій виробництва за напрямом «Теорія та методика навчання фундаментально-прикладних, загальнотехнічних, безпекових наук». Дисертація виконана відповідно до освітньо-наукової програми 011 Освітні, педагогічні науки за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри інженерії та технологій виробництва Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Тему дисертації затверджено вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол №2 від 19. 09. 2024 р.).

Наукова праця написана українською мовою, стилістика якої містить цитування використаних джерел та їхні авторські коментарі, експлікацію понять, аргументування оціночних суджень та обґрунтування наукових положень і висновків. Робота належним чином структурована. Отримані результати дослідження викладені в доступній формі, є достатніми за обсягом і науковою ємністю.

Отже, дисертаційна праця є логічно структурованою, матеріал дослідження викладено послідовно й системно. За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням рецензована робота відповідає чинним правилам і вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка та є завершеним науковим дослідженням.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Основні наукові положення та результати дисертаційної роботи опубліковано в 18 наукових працях (із них – 11 одноосібні): 2 статті у фахових виданнях України, 3 – у наукових періодичних зарубіжних виданнях (зокрема 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, віднесеного до наукометричної бази Scopus), 5 – праці апробаційного характеру, 8 – праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (зокрема 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, віднесеного до наукометричної бази Scopus). Аналіз змісту публікацій засвідчує, що наукові положення, отримані результати проведеного дослідження повною мірою представлено в друкованих наукових працях. Результати дослідження презентовано на науково-практичних конференціях різних рівнів.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій О. В. Бірюкової, у яких висвітлені основні наукові результати дослідження, не дає підстав констатувати допущення нею порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

Зокрема, дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права. Характеризується єдністю змісту, відповідає вимогам щодо її оформлення, ураховує особливості наукового стилю.

Дискусійні положення, зауваження і побажання до змісту дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи наукове й практичне значення дисертаційної праці Бірюкової Олександрі Василівни, висловимо певні зауваження й побажання:

1. У підрозділі 1.3 окреслено методологічні засади професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи з акцентом на забезпечення якості й безпеки в екологічно сприятливому освітньому середовищі. Представлено наукові підходи, розроблені в межах українського академічного дискурсу. Водночас, на нашу думку, спостерігається недостатня увага до новітніх закордонних напрацювань, зокрема щодо питань професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості й безпеки в екосередовищі як важливої складової особистісного майбутнього кар'єрного розвитку здобувачів освіти. Обмежена наявність посилань на сучасні закордонні джерела (останніх 5 років) звужує межі інтернаціонального контексту дослідження. Доцільно було б доповнити аналітичний огляд результатами актуальних досліджень, опублікованих у провідних міжнародних фахових виданнях, що дозволить поглибити порівняльний вимір та підвищити наукову репрезентативність роботи.
2. Варто формалізувати підписи до таблиць і рисунків із зазначенням їхнього походження, тобто або є вони результатом власної аналітичної діяльності автора, або створені на основі зовнішніх джерел. У разі використання інформаційних баз даних або статистичних матеріалів рекомендовано

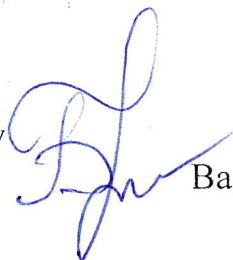
надавати відповідні бібліографічні посилання на джерела, котрі були використані.

3. В основному тексті дисертації є досить великі за обсягом таблиці (1.5 – 3 сторінки, 2.3 – 3 сторінки, 2.4 – 8 сторінок), притому, що є ще певна кількість подібних візуальних продуктів по 1,5 – 2 сторінки кожен. Бажано перенести їх до додатків, а також означити інформацію про продовження таблиці на наступній сторінці, що є вимогою до їхнього оформлення загалом.
4. У тексті роботи виявлено низку мовних неточностей, серед яких – граматичні, лексичні, орфографічні й пунктуаційні помилки. Зустрічаються випадки невиправданого повторення слів, порушення узгодження між членами речення, а також стилістичні огріхи, що ускладнюють сприйняття змісту. Доцільною є ретельна мовностилістична редакція тексту з урахуванням норм сучасної української літературної мови, академічного стилю викладу й вимог до наукових текстів. Наявні структурні недоліки (с. 160).

Загальний висновок. Загалом аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження є завершеним і самостійним, у якому отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати. Зважаючи на актуальність, наукову новизну, важливість одержаних дисертанткою результатів дослідження, їхню обґрунтованість і вірогідність, а також вагому практичну цінність сформульованих положень і висновків, уважаємо, що дисертаційна робота Бірюкової Олександри Василівни «Професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук,
професорка, завідувачка кафедри
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Херсонського державного університету

Валентина БУРАК

